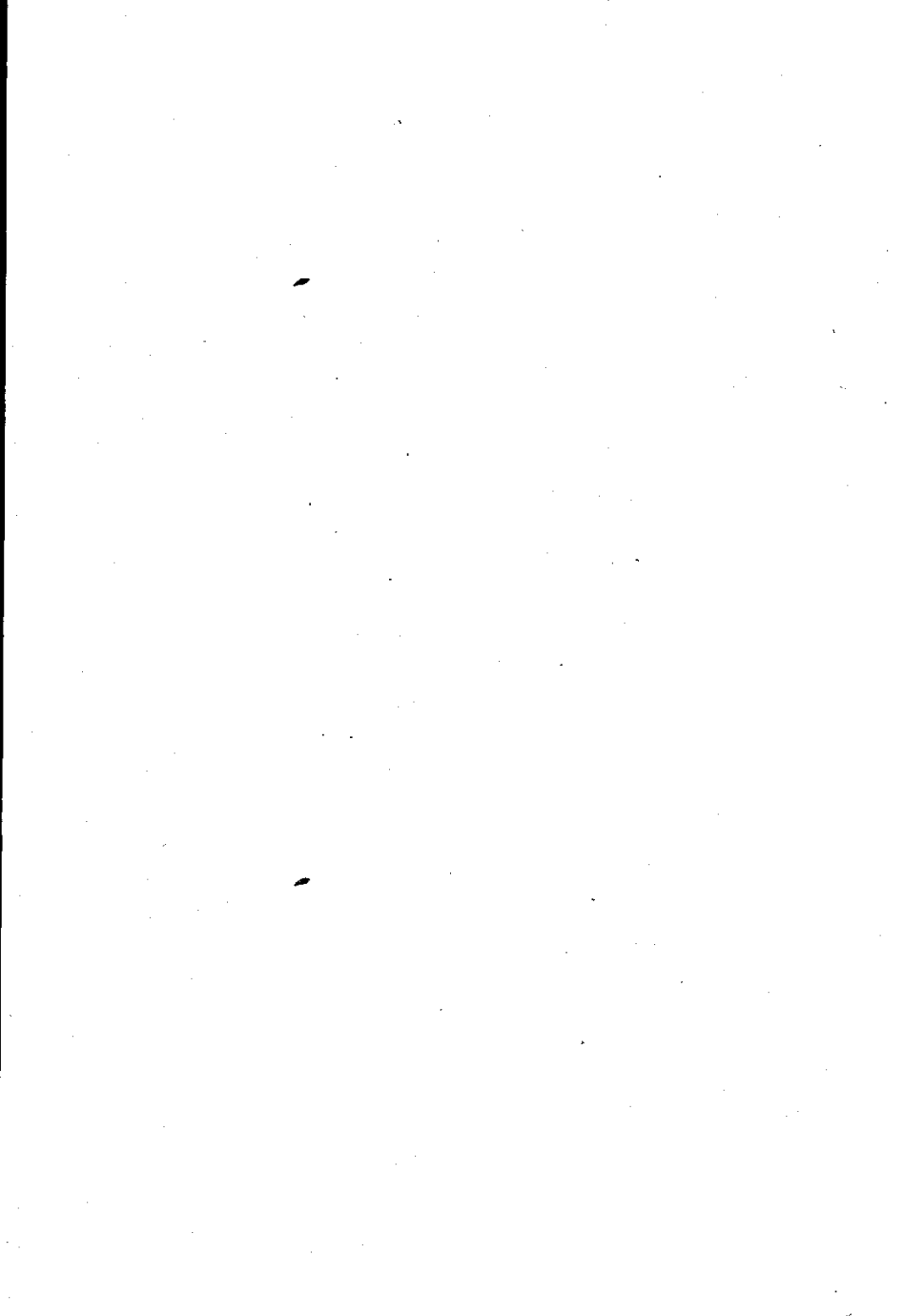

Henrik Gjøde Nielsen

PASTORENS PISTOLER

Hals Museum

Henrik Gjøde Nielsen

PASTORENS PISTOLER

Hals Museum
2008

Henrik Gjøde Nielsen
Pastorens pistoler
Copyright © Henrik Gjøde Nielsen & Hals Museum 2008
Udgivet af Hals Museum, Postboks 31, 9370 Hals
Redaktion: Henrik Gjøde Nielsen
Grafisk produktion: Hals Museum
Printed in Denmark 2008
ISBN 978-87-90845-37-7

I serien af skrifter fra Hals Museum er udgivet:

Carl Rise Hansen: Sognepræst og menighed, 1995.
Hanne Frødelev Nielsen: Hugdrupgård i Hou, 1996.
Klem Thomsen: Museumsforeningen for Hals Kommune, 1996.
Helge Ovesen: Lærer i Hou under Anden Verdenskrig, 1997.
G. Bergmann, O. Dal, B. Hjem, Y. Jensen: Huse i Hals I-VIII, 1999-2001.
J. Bladsgaard Larsen: Limfjorden og dens betydning for landsbyen Gaaser, 1999.
Einar Nielsen: Præstesøn i Hals, 1999.
A. Sund Nielsen: Tilflytter til Hou i 1947, 1999.
Klem Thomsen: Publikationer fra Hals Museum, 2000.
Per Henriksen: Feriedreng i Hals i 1920'erne, 2001.
Birthe Hjelm og Yrsa Jensen: Huse i Hals IX-X, 2002-2003.
Yrsa Jensen: S/S Kjøbenhavns forlis ved Hals 1948, 2002.
Henrik Gjøde Nielsen: Skryds-Peter, 2003.
Martin Larsen: Forrædere, 2003.
Sophie Hedvigs juleopskrifter, 2005.
Henrik Gjøde Nielsen: Monumentalt minimalt, 2007.
Inger Kirstine Bladt: Fra melsæk til matrostøj, 2007.
Henrik Gjøde Nielsen: Pastorens pistoler, 2008.

Indhold

Pastor Nielsen	4
Portræt af pastoren	4
Pastor Nielsens indsats under besættelsen 1940-1945	
– i kort form	6
Pastor Nielsens Vej	7
Pastorens Pistoier	7
Litteratur og materiale	8

PASTORENS PISTOLER

Pastor Nielsen

Det er ikke så ofte, vi på Hals Museum har kontakt med ordensmagten. Det indskrænker sig stort set til, når vi skal indhente politiets tilladelse til gennemførelse af større arrangementer. Til en af undtagelserne hører, da vi blev kontaktet af politiet og var med til at rette op på en ulovlighed. Ganske lovformeligt, naturligvis.

På sin vis var det ikke overraskende, at anledningen til hele det langstrakte forløb var Pastor Nielsen; en af de navnkundige personligheder i Hals. En mand, om hvis navn der på mange måder stod gny, og som endnu i dag er levende i mange Halsborgeres erindring.

Sagen drejer sig om noget så ukristeligt som et par pistoler. Ulovlige pistoler, forstås. Og selvom pistolerne nu er gået fra at være våben og ulovligheder til at være lovformelige museumsgenstande, så har dén vej været lang. Og det er jo heller ikke et hvilket som helst par pistoler, der er tale om. Det drejer sig nemlig om pastorens pistoler. Pastor Niensens pistoler. Og hvem var så denne Pastor Nielsen?

Portræt af pastoren

Pastor Einar Nielsen (1900-1965) var sognepræst i Hals fra 1936 til 1965. Pastoren havde en tid lang været i Grønland, og mindede tilsyneladende ikke så lidt om den bidske læge i Gustav Wiedes roman "Livsens Ondskab." Også han havde været på Grønland, og også han stak ud ved sin optræden og ved sin evne til at træde hårdt og uforstyrret på de ømmeste ligtorne, både bevidst og som følge af sin natur. Skal vi sige, at Pastor Nielsen ikke altid opførte sig på en måde, som man forventede af en præst.

Således mødte Pastor Nielsen en dag en tilflytter i Hals, hvor det vel at mærke ikke altid har været lige let at være tilflytter; der skulle gerne gå en snes år, før man ikke længere blev henregnet til den kategori. Nå, pastoren mødte vedkommende med følgende svada: "Hvad fanden hedder De og hvor kommer De fra?" Da navn og oprindelsessted spagfærdigst var oplyst, tordnede pastoren: "Det var dog et besynderligt navn! Find ud af, hvor det kommer fra, og anskaf Dem så et andet." Hermed var samtalen slut, og pastoren gik sin vej.

Når Nielsen optrådte i tjenesten, var han ikke mindre brysk. Således oplyste han i en bryllupstale det unge par om, at et ægteskab ikke var som en cykel, man bare kunne lade ruste og så smide væk. Nej, et ægteskab skulle, ligesom en cykel, hvis den altså skulle holde, passes ordentligt; smøres og pudses, også når det var besværligt. Det er da en lignelse, må man sige. Og Pastor Nielsen var god for andre, og

der findes mennesker i Hals, som under ingen omstændigheder vil fortælle, hvad Pastor Nielsen sagde ved deres bryllup. Ikke på vilkår.

Nå, ægteskaber resulterer jo gerne i småfolk, og også her kunne Pastor Nielsen træde i karakter, og ikke blot indskrænke sig til at blande sig i forældrenes navnevalg med gode råd, men ligefrem nægte at døbe og give barnet det navn, som forældrene egentlig havde tænkt sig. I et tilfælde blev Gunnar f.eks. til Viggo.

Og når så de små nåede konfirmationsalderen, var Pastor Nielsen tilsyneladende en lige så usædvanlig præst for sine konfirmander, som han var for folk, der stod for at gå ind i den hellige ægtestand, og for dåbsfolk. Ved optagelsen af flere af de traditionelle konfirmationsbilleder, hvor de unge stillede op til fotografering sammen med deres præst, bragte Pastor Nielsen de to sengotiske træskulpturer – der med undtagelse af ophold som pynt i haver i Hals og en tid på Aalborg Kloster – siden 1300-tallet havde været i Hals Kirke, med ind i konfirmandstuen eller med ud foran kirken, alt efter hvor billedet nu skulle tages, hvor så Maria og Johannes blev forevigtet sammen med præst og konfirmander. Det bør her for god ordens skyld oplyses, at de to sidealterfigurer nu atter befinder sig i Hals Kirke, hvor de sammen med det samtidige korbuekrucifiks er opsat på skibets nordvæg, og hvorfra de ikke fjernes.

Pastor Nielsen havde også smag for de verdslige glæder, men kunne tillige give disse et vist kirkeligt anstrøg. Når bydrengen fra købmanden kom med varer til Pastor Nielsen, bankede drengen naturligvis på døren. Denne banken blev besvaret af pastoren, som med messende stemme spurgte: "Hvem er det der banker på pastorens dør?" Hertil svarede drengen, ligeledes med messende stemme: "Det er købmandens bydreng med øl til pastoren."

Pastor Nielsen havde, som Gustaw Wieds Knagsted, ligeledes fra romanen "Livsens Ondskab" og tillige romanen "Knagsted," en til tider ganske massiv form for humor. På et tidspunkt oplevede en ande prominent Halsborger, strandvagtimester H. R. Fribert, at læse sin egen nekrolog i avisen, som det jo sker fra tid til anden. Fribert ringede til Pastor Nielsen og spurgte: "Jeg ved ikke, om De har hørt, at jeg er død?" "Jo," svarede Pastor Nielsen, "det har jeg. Sig mig engang – hvor ringer De fra?"

Med udgangspunkt i en liste udarbejdet af samme strandvagtimester H. R. Fribert, udarbejdede Pastor Nielsen i øvrigt en lang liste med øge- eller kaldenavne over folk i Hals, et meget udbredt fænomen i byen, med tilhørende "facitliste." Problemet med den slags navne er, at nogle godt ved, at de har dem, andre ikke. For tilflytteren lå her et stadigt lurende spinatbed. Oprindeligt var det meningen, at listen skulle i trykken til mangfoldiggørelse og udgivelse, med forord og det he-

le, men tanken blev opgivet, vist mest efter pres fra pastoren.

Man må således sige, at Pastor Nielsen i mangt og meget gik op i og tog del i alle sider af livet i Hals. Ikke desto mindre skal han selv have udtalt, at han aldrig ville falde til i Hals, og at han i hvert fald ikke ville begraves der. Trods det til tider lidt anstrengte forhold mellem byen og dens præst, så tjener det dog Pastor Nielsen til ære, at han fik bragt Hals by uskadt igennem de vanskelige befrielsesdage i maj 1945.

Pastorens indsats under besættelsen 1940-1945 – i kort form

Pastor Nielsen var leder af modstandsbevægelsen i Hals, og trådte som sådan særlig i karakter i befrielsesdagene i maj 1945. I Hals overgav tyskerne sig ikke den 5. maj om morgenen, men først den 17. maj kl. 17.00, og Pastor Nielsen og hans omtrent halve snes mænd måtte i dagene frem til den 17. maj føre vanskelige forhandlinger med kommandanten for de omtrent 600 tyske tropper, hvis chef truede med at beskyde Hals, hvis man ikke holdt justits blandt folk, der også her overfaldt og forulempede piger der havde eller havde haft tyske kærestere, ødelagde tyske anlæg og installationer o.s.v. Da tyskerne endeligt overgav sig, blev Pastor Nielsen i dele af dagspressen hængt ud for at have brugt "Gestapolignende" metoder, for at skaffe ro og orden blandt sine sognebørn. Bl.a. skal Pastor Nielsen på et tidspunkt have hentet en flok unge mænd ind i Tøjhuset på Hals Skanse, i det der nu er Hals Museums udstillingsbygning, placeret dem med ansigtet ind mod væggen, lagt sin pistol på bordet og have sagt, at hvis de ikke forholdt sig i ro, ville han skyde. Andre dele af pressen roste ham for at være manden, der havde forhindret at Hals blev skudt i grus. Sagen gik Pastor Nielsen meget på, men han kom ud af den med æren i behold, og i øvrigt med en skrivelse fra oberst Lunding, forsvarsstabens efterretningsafdeling, i hvilken anføres:

"På givne foranledning skal forsvarsstabens efterretningsafdeling oplyse, at pastor Nielsen, Hals, under den tyske besættelse af Danmark har ydet afdelingen en særdeles værdifuld bistand i dens arbejde i Nordjylland. Afdelingen kom ved pastorens hjælp i besiddelse af betydningsfulde oplysninger, som den næppe ville have kunnet skaffe sig på anden måde, og skal derfor udtale sin anerkendelse af pastor Niensens udmærkede arbejde."

I en anbefalingskrivelse for optagelse af Pastor Niensens søn, der ligeledes hedder Einar Nielsen, på 4. Maj-kollegiet i Århus, skriver Kaj Mortensen bl.a.:

"Efter kapitulationen gik han hårdt, hensynsløst og uden personanseelse ind for udrensningen, kun med eet for øje: sandhed og ret.

Det er vel derfor ikke mærkeligt, at der fra "et vist befolkningslags"

side rejste sig en bevægelse for at få ham fjernet fra embedet. Hele præstens færd var dog absolut uangribelig, og de sunde og gode kræfter i befolkningen stod vagt om ham, hvorfor bevægelsen da også ganske løb ud i sandet. Man vil umiddelbart forstå, hvilket psykisk pres, det har været for præsten og hans familie på denne måde at ryge fra modstandskampens aske og i udrensningens ild. Fru pastor Nielsen blev alvorligt syg og måtte gennemgå svære hospitalsophold. Præsten gik i knæ, men skjulte sin elendighed og kæmpede sin hårde, psykiske kamp ensomt på sit studerekammer om natten.”

Befrielsessommeren 1945, og årene der fulgte, var altså en vanskelig tid for Pastor Nielsen og hans familie. Efter at have været udsat for stort psykisk pres som følge af arbejdet i modstandsbevægelsen, blev Pastor Nielsen nu angrebet fra flere sider. Men sagen gik altså i sig selv, og Pastor Nielsens eftermæle som leder af den lokale modstandsbevægelse i Hals står uantastet. Alene dét forhold kalder på anerkendelse og ihukommelse. Men det gør pastorens særegne karakter, hans gøren og laden i byen og sognet også. Pastor Nielsen bør huskes, og da der gav sig en anledning til at bidrage hertil, lod Hals Museum ikke denne gå fra sig.

Pastor Nielsen Vej

Da i årene efter år 2000 området ved præstegården i Hals blev udstykket og byggemodnet og boliger opført, skulle den nye vej naturligvis have et navn. Pastor Nielsen boede selvsagt i præstegården, og Hals Museum foreslog derfor, at den nye vej skulle hedde Pastor Nielsens Vej. Den nu hedengangne Hals Kommunes tekniske udvalg besluttede så på møde den 12. januar 2005, at den nye vej skulle hedde Pastor Nielsens Vej. Og dette var så ikke den eneste historie om Pastor Nielsen, der skulle gives dette år. Det var også i året 2005 historien om Pastorens Pistoler tog sin begyndelse, for at nå til vejs ende i 2008.

Pastorens Pistoler

I foråret 2005 blev Hals Museum kontaktet af Holstebro Politi. Pastor Einar Nielsens søn Einar Nielsen, forhenværende bibliotkar, havde henvendt sig til politiet med to pistoler. De to pistoler var Pastor Nielsens pistoler fra hans tid som leder af modstandsbevægelsen i Hals. Pistolerne havde ”overvintret” i familiens eje, og nu ville Einar Nielsen gerne af med dem. Imidlertid havde Einar Nielsen været både så venlig og fremsynet at meddele Holstebro Politi, at Hals Museum muligvis ville være interesseret i at få overdraget våbnene. Om vi var det, spurgte Holstebro Politi. Det var vi naturligvis.

Nu indledtes så en længere proces. Til en start sendte Holstebro Po-

liti pistolerne til kriminalteknisk undersøgelse ved Rigspolitiet i København. Man skulle have klarlagt, om pistolerne havde været anvendt ved røveri el.lign. Det var ikke tilfældet. Efter undersøgelsen blev pistolerne returneret til Holstebro Politi, som orienterede Hals Museum om resultatet. Pistolerne skulle Hals Museum så afhente ved Holstebro Politi, men man kører altså ikke bare rundt med pistoler her i landet. Museet måtte henvende sig til Aalborg Politi, med ansøgning om tilladelse til våbentransport. Transporten omfattede ruten Aalborg – Holstebro Politi – Aalborg Politi, hvor pistolerne blev indleveret m.h.p. destruktion. Altså ikke med en klaphammer, men hos en våbensmed, som skulle gøre pistolerne ubrugbare. Transporten blev gennemført, pistolerne indleveret ved Aalborg Politi, og hen på året 2007 kunne Hals Museum så afhente Pastorens Pistoler hos politiet.

Den ene pistol er en Smith & Wessen tromlerevolver, fremstillet i USA. I skæftet er indridset et "N", formentlig af Pastor Nielsen. Da tromlerevolvere af denne type indgik i de allierede troppers udstyr og i nedkastninger til den danske modstandsbevægelse, må pistolen stamme fra en sådan nedkastning. Den anden pistol, med tilhørende ekstra magasin og skede, er en tysk fremstillet Mauser, kaliber 7,65 mm. Heller ikke den pistols præcise oprindelse kan bestemmes, men da pistoler af denne type indgik i tyske Værnemagtofficerers bevæbning, og da danske præster jo ikke var omfattet af denne, må pistolen være blevet stjålet fra en tysk officer på et tidspunkt under krigen, og altså endt hos Pastor Nielsen i Hals.

I 2008 kommer Pastorens Pistoler så endeligt til vejs ende, til Tøjhuset i Hals Skanse, hvor Pastor Nielsen i maj 1945 lagde en af sine pistoler på bordet, og truede med at skyde. Og for fremtiden vil Pastorens Pistoler indgå i Hals Museums permanente, besættelsehistoriske afdeling i museets basisudstilling.

Herværende tekst blev første gang offentliggjort i Lars Chr. Nørbach (red.): Årsberetning 2007 – Nordjyllands Historiske Museum, 2008, s. 64-69. I herværende udgave er foretaget enkelte ændringer, ligesom de til den oprindelige tekst knyttede illustrationer her er udeladt.

Litteratur og materiale

Nielsen, Einar: Præstesøn i Hals, 1999.

Nielsen, Henrik Gjøde: Besat og befriet, 1995.

Nielsen, Henrik Gjøde: Godtfolk og galninge i Hals Kommune. Museumsforeningen for Hals Kommune og Hals Museum, Årsskrift 1997, 1998, s. 18-23.

Nielsen, Henrik Gjøde: Tre byer – tre befrielsler, 2006.

Hals Museums Lokalhistoriske Arkiv

Jr.nr. 95. Nielsen, Einar.

Jr.nr. 308. Modstandsbevægelsen i Hals (klausuleret).

Jr.nr. 419. Øgenavne i Hals (klausuleret).

Jr.nr. 529. Besættelsen og befrielsen.

Bøger og publikationer fra Hals Museum

Bestilling: Hals Museum, Tlf. 99 31 74 50. E-mail: hgn-kultur@aalborg.dk.

Årsskrift 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007. Pr. årg. 10 kr.

Ting og Tider, Nyt fra Hals Museum, nr. 1-24, 1998-2007. Pr. nr. 5 kr.

Hals Kalenderen 2000. 20 kr.

Carl Rise Hansen: Sognepræst og menighed, 1995. 30 kr.

Hanne Fredlev Nielsen: Hugdrupgård i Hou, 1996. 15 kr.

Klem Thomsen: Museumsforeningen for Hals Kommune, 1996. 30 kr.

Helge Ovesen: Lærer i Hou under Anden Verdenskrig, 1997. 10 kr.

Bergmann, Dal, Hjelm, Jensen: Huse i Hals I-VIII, 1999-2001. Pr. bd. 45 kr.

Einar Nielsen: Præstesøn i Hals, 1999. 20 kr.

Larsen: Limfjorden og dens betydning for landsbyen Gaaser, 1999. 10 kr.

A. Sund Nielsen: Tilflytter til Hou i 1947, 1999. 10 kr.

Klem Thomsen: Publikationer fra Hals Museum, 2000. 30 kr.

Per Henriksen: Feriedreng i Hals i 1920'erne, 2001. 20 kr.

Birthe Hjelm, Yrsa Jensen: Huse i Hals IX-X, 2002-2003. Pr. bd. 45 kr.

Yrsa Jensen: S/S Kjøbenhavns forlis ved Hals 1948. 2002. 30 kr.

Martin Larsen: Forrædere, 2003. 15 kr.

Inger Kirstine Bladt: Fra melsæk til matrostøj, 2007. 10 kr.

Klem Thomsen: Lys over land, 2006. 198,00 kr.

Henrik Gjøde Nielsen (red.): Sophie Hedvigs Opskrifter, 2005. 15 kr.

Henrik Gjøde Nielsen (red.): Fra Reformation til Enevælde, 2007. 298 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Blot Brudstykker, 1994. 98 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Hals Kommune, 1995. 60 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Besat og befriet, 1995. 60 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Spring og sport, 1996. 85 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Hugo Matthiessens Hals, 1998. 70 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Ånden fra '49, 1999. 80 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Hou Kirke, 2000. 98 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Hals Skanse, 2001. 60 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Fra tørv til natur. 2003. 80 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Vester Hassing Skole, 2003. 80 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Syg og sund i Hals Kommune, 2003. 85 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Gåser Kirke, 2003. 75 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Skryds-Peter, 2003. 10 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Øster Hassing Kirke, 2005. 98 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: En bygning besejres, 2005. 90 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Tre byer – tre befrielsler, 2006. 60 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Monumentalt minimalt, 2007. 10 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: At fremme sportens interesse, 2007. 50 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Hvor regnbuen ender, 2007. 80 kr.

Henrik Gjøde Nielsen: Pastorens pistoler, 2008. 10 kr.

Hals Museum

ISBN 978-87-90845-37-7